

การพัฒนานโยบายสาธารณะเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข
DEVELOPING BUDDHIST-ORIENTED PUBLIC POLICY TO PROMOTE
PEACEFUL SOCIETY

¹สอาด ภูนาสรณ์

¹Saard Poonasron

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

¹saard24122@gmail.com

Received: June 14, 2025; **Revised:** August 18, 2025; **Accepted:** August 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนานโยบายสาธารณะเชิงพุทธ ซึ่งบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไว้ในกระบวนการนโยบาย เพื่อเสริมสร้างสังคมที่มีสันติสุขและความยั่งยืน โดยวิเคราะห์จากกรอบแนวคิดพุทธธรรม อาทิ สัมปยุตธรรม 7, พรหมวิหาร 4, สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 ตลอดจนศึกษาตัวอย่างแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษาเสนอว่านโยบายสาธารณะที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ชุมชน และโครงสร้างทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ บทความสรุปด้วยข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : นโยบายสาธารณะเชิงพุทธ, สันติสุข, พุทธธรรม, การพัฒนาสังคม, การจัดทำนโยบาย

¹อาจารย์, ดร., สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

This article aims to propose approaches for developing Buddhist-oriented public policy by integrating Buddhist principles into the policy-making process to foster a peaceful and sustainable society. The analysis is based on key Buddhist concepts including: the Seven Qualities of a Virtuous Person (Sappurisa-dhamma); the Four Sublime States (Brahmavihāra); the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu); and the Four Paths of Accomplishment (Iddhipāda). The study also examines practical examples from both Thailand and other countries. The findings suggest that public policies aligned with Buddhist principles can effectively promote transformative change at individual, community, and structural levels. The article concludes with policy recommendations for policymakers and practitioners.

Keywords: Buddhist-oriented public policy, peace, Buddhist principles, social development, policy-making

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 แม้ว่าโลกจะมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด แต่ในขณะเดียวกันสังคมโลกกลับเผชิญกับความไม่สงบและความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม (United Nations, 2023) ความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา และอุดมการณ์ในหลายภูมิภาคยังคงดำรงอยู่ ขณะที่ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และความเปราะบางทางสังคมก็ทวีความรุนแรงมากขึ้น (Piketty, 2014) ประเทศไทยเองก็เผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างอย่างเด่นชัด โดยรายงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช., 2567) ระบุว่าความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาสยังคงสูง ขณะที่ความขัดแย้งในระดับชุมชนและภูมิภาคยังไม่สามารถคลี่คลายได้อย่างยั่งยืน ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างของนโยบายสาธารณะที่ยังไม่สามารถสร้างสังคมที่เปี่ยมด้วยสันติสุขอย่างแท้จริง ความไม่เสมอภาคและความรุนแรงที่เกิดขึ้น ไม่เพียงสร้างความทุกข์ทรมานทางกาย หากยังส่งผลกระทบต่อสุขภาวะทางจิตใจของประชาชนในวงกว้าง (WHO, 2022)

ท่ามกลางบริบทที่เปราะบางดังกล่าว ความจำเป็นในการจัดทำนโยบายสาธารณะที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุข (peacebuilding public policy) จึงทวีความสำคัญขึ้น

โดยเฉพาะนโยบายที่มุ่งเน้นการป้องกันความรุนแรง การเสริมสร้างความยุติธรรมทางสังคม การสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม (Galtung, 1969; Lederach, 1997) องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เป้าหมายที่ 16 ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง (United Nations, 2015) นี่สะท้อนถึงแนวโน้มของการกำหนดนโยบายสาธารณะในระดับโลกที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนา "สันติสุขเชิงบวก" (positive peace) ควบคู่ไปกับ "สันติสุขเชิงลบ" (negative peace) ที่เน้นเพียงการจัดความรุนแรง (Galtung, 1969)

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งสันติภาพ ได้เสนอหลักธรรมและวิธีคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาสังคมอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน พุทธธรรมไม่เพียงเน้นการดับทุกข์ในระดับปัจเจก แต่ยังเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติบนพื้นฐานของเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (พรหมวิหาร 4) รวมถึงการส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย สัปปริสธรรม 7 การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกด้วย สังคหวัตถุ 4 และการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเป้าหมายด้วย อิทธิบาท 4 (พระไพศาล วิสาโล, 2556)

การบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่นโยบายสาธารณะจึงมิใช่เพียงการนำหลักศาสนามาตกแต่งนโยบาย หากเป็นกระบวนการที่ลึกซึ้งในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความคิดของนโยบาย (policy mindset) ให้คำนึงถึง "ภาวะทุกข์-ภาวะสุข" ของประชาชนในทุกมิติ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม (Sivaraksa, 1992)

ขอบเขตของบทความนี้จะเน้นการวิเคราะห์เชิงแนวคิดและตัวอย่างเชิงปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนา "นโยบายสาธารณะเชิงพุทธ" ที่ตอบโจทย์การสร้างสังคมสันติสุขในบริบทประเทศไทยเป็นหลัก ทั้งนี้บทความจะบูรณาการความรู้จากสาขาวิชานโยบายสาธารณะ สันติศึกษา และพระพุทธศาสนาเป็นกรอบวิเคราะห์สำคัญ

นโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะ (Public Policy) หมายถึง แนวทางการดำเนินการหรือการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐกำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาสาธารณะ หรือเพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาสังคม (Dye, 2013) นโยบายสาธารณะมิได้เป็นเพียงถ้อยแถลงหรือแผนงานในเชิงเอกสารเท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการดำเนินการที่เกิดขึ้นจริง การจัดสรรทรัพยากร ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ (Anderson, 2011)

Thomas Dye (2013) ได้ให้คำนิยามว่า "Public policy is whatever governments choose to do or not to do." หมายความว่านโยบายสาธารณะครอบคลุมทั้งสิ่งที่รัฐเลือกกระทำ และสิ่งที่รัฐเลือกจะไม่กระทำ ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อสังคมในภาพรวม

กระบวนการนโยบายสาธารณะ โดยทั่วไป ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก (Howlett & Ramesh, 2003; Anderson, 2011) ได้แก่ 1) การกำหนดปัญหา (Problem Definition / Agenda Setting) การตระหนักถึงและกำหนดว่าปัญหาใดเป็นปัญหาสาธารณะที่ต้องการการจัดการผ่านนโยบาย 2) การกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) การพัฒนาแนวทางทางเลือกและการออกแบบนโยบายที่เหมาะสม 3) การตัดสินใจเชิงนโยบาย (Policy Decision-making) กระบวนการที่ผู้มีอำนาจ (เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา) พิจารณาและตัดสินใจเลือกแนวทางนโยบาย 4) การนำไปปฏิบัติ (Policy Implementation) การแปลงนโยบายให้เป็นการดำเนินการจริงผ่านหน่วยงานของรัฐและภาคส่วนต่าง ๆ และ 5) การประเมินผล (Policy Evaluation) การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบาย ทั้งเชิงประสิทธิภาพและประสิทธิผล

กระบวนการนี้มีใช้เป็นกระบวนการเชิงเส้นแบบตายตัว แต่มีลักษณะเป็นวงจรที่มีการเรียนรู้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Howlett & Ramesh, 2003)

นโยบายสาธารณะสามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภท ขึ้นอยู่กับเป้าหมายและลักษณะของปัญหาที่ต้องการจัดการ โดยหนึ่งในแนวทางการจำแนกที่ได้รับการยอมรับ คือการแบ่งตามวัตถุประสงค์ของนโยบาย (Dye, 2013; Anderson, 2011) ดังนี้

1. นโยบายเชิงป้องกัน (Preventive Policy) เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้นในอนาคต เช่น นโยบายเสริมสร้างสุขภาพ นโยบายการศึกษาเชิงป้องกันยาเสพติด หรือนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันภัยพิบัติ (Milio, 1986)

2. นโยบายเชิงพัฒนา (Developmental Policy) เป็นนโยบายที่มุ่งเสริมสร้างศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก นโยบายการศึกษาทั่วไป นโยบายส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรม (UNDP, 2016)

3. นโยบายเชิงแก้ไขปัญหา (Remedial or Corrective Policy) เป็นนโยบายที่มีเป้าหมายในการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว เช่น นโยบายฟื้นฟูพื้นที่ประสบภัย นโยบายเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางสังคม หรือนโยบายแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ (Anderson, 2011)

4. นโยบายควบคุมและกำกับ (Regulatory Policy) เป็นนโยบายที่กำหนดกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์กร เช่น นโยบายกำกับดูแลสิ่งแวดล้อม นโยบายกำกับกิจการโทรคมนาคม หรือนโยบายควบคุมมาตรฐานสินค้า (Salamon, 2002)

5. นโยบายจัดสรร (Distributive Policy) เป็นนโยบายที่มุ่งจัดสรรทรัพยากรหรือบริการให้แก่ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมาย เช่น นโยบายจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา นโยบายที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย (Anderson, 2011)

การเลือกประเภทของนโยบายขึ้นอยู่กับ ธรรมชาติของปัญหา บริบททางสังคม และ วัฒนธรรมของรัฐ การออกแบบนโยบายที่เหมาะสมจึงจำเป็นต้องพิจารณาให้รอบด้านและคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาว (Howlett & Ramesh, 2003)

กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเชิงพุทธ

1. การออกแบบนโยบาย

การกำหนดปัญหาจากกรอบพุทธธรรม การกำหนดปัญหาในกระบวนการนโยบายสาธารณะเชิงพุทธมิใช่เพียงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเทคนิคหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ควรตั้งอยู่บนกรอบพุทธธรรมที่มองเห็น "ทุกข์" (Dukkha) และ "สมุทัย" (Samudaya) ของปัญหาสังคมอย่างลึกซึ้ง (พระไพศาล วิสาโล, 2556) การวิเคราะห์ปัญหาจึงควรพิจารณาทั้งมิติทางวัตถุและจิตใจ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่เป็นรากของความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำในสังคม (Sivaraksa, 1992)

กระบวนการนี้ควรเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทุกกลุ่มสะท้อน "ประสบการณ์แห่งทุกข์" เพื่อให้การนิยามปัญหามีความครอบคลุมและมีมิติของ "สัมมาทิฐิ" (Right View) มากขึ้น (Chambers, 1997) การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การพัฒนานโยบายเชิงพุทธต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) อย่างรอบด้าน โดยใช้หลัก สังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1) ทาน (การให้) วิเคราะห์ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการอะไร และรัฐจะสนับสนุนอย่างไร

2) ปิยวาจา (วาจาไพเราะ) สร้างกระบวนการสื่อสารที่เน้นความเคารพและรับฟัง

3) อตถจริยา (การทำประโยชน์) ส่งเสริมบทบาทของแต่ละกลุ่มในการพัฒนานโยบาย

4) สมานัตตา (ความเสมอภาค) สร้างความเป็นธรรมในกระบวนการมีส่วนร่วม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

การสร้างฉันทามติในกระบวนการนโยบาย

การสร้าง ฉันทามติ (Consensus) ในกระบวนการนโยบายเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างนโยบายเชิงพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก พรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะ เมตตา และ กรุณา ที่เปิดพื้นที่ให้

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและเคารพซึ่งกันและกัน (Lederach, 1997) ฉันทามติที่แท้จริงมีใช้เพียงการเห็นพ้องในเชิงผลประโยชน์ แต่ต้องเป็นการเห็นพ้องบนฐานของความเข้าใจและการแสวงหาความดีร่วมกัน (Common Good) (Rawls, 1999)

2. การกำหนดเนื้อหานโยบาย

การประยุกต์พรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างนโยบายที่มีเมตตาและกรุณา พรหมวิหาร 4 สามารถเป็นกรอบคิดเชิงคุณค่าสำหรับออกแบบนโยบายที่ "มีหัวใจ" ไม่ใช่เพียงนโยบายเชิงอำนาจ (power-based policy) ดังนี้

- 1) เมตตา นโยบายต้องตั้งเป้าหมายเพื่อเกื้อกูลและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ประชาชน
- 2) กรุณา นโยบายควรให้ความสำคัญกับกลุ่มเปราะบางและผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาสังคม
- 3) มุทิตา ส่งเสริมพลังบวกและการพัฒนาศักยภาพของชุมชน
- 4) อุเบกขา ส่งเสริมความเป็นกลางและความยุติธรรมในการบังคับใช้นโยบาย (พระไพศาล วิสาโล, 2556)

การใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางการสร้างความสัมพันธ์และทุนทางสังคม ซึ่งสังคหวัตถุ 4 มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้าง "ทุนทางสังคม" (Social Capital) (Putnam, 2000) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้นโยบายบรรลุผล

ส่งเสริม การให้และการแบ่งปัน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ใช้ วาจาไพเราะ เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ

ส่งเสริม การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผ่านกิจกรรมชุมชน

สนับสนุน ความเสมอภาคและความเป็นธรรม ในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาส (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542) การใช้สิทธิบาท 4 เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ และเป็นกลไกภายในที่จะทำให้การดำเนินนโยบายมีประสิทธิภาพ คือ

ฉันทะ สร้างแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติงานให้เห็นคุณค่าของนโยบาย

วิริยะ ส่งเสริมความเพียรและความทุ่มเทในการดำเนินงาน

จิตตะ กระตุ้นให้มีจิตใจจดจ่อและตั้งมั่นในเป้าหมาย

วิมังสา ส่งเสริมกระบวนการคิดใคร่ครวญและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (พระไพศาล วิสาโล, 2556; Howlett & Ramesh, 2003)

การพัฒนาเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ของนโยบายบนฐานพุทธธรรม

การประเมินผลนโยบายเชิงพุทธธรรมมี Peace Indicators ที่วัดได้ทั้งในเชิง

ความสุขและความพอใจของประชาชน (Subjective Well-being)
 ระดับความไว้วางใจในสังคม (Social Trust)
 ความสัมพันธ์เชิงบวกในชุมชน (Social Cohesion)
 ความยุติธรรมและความเสมอภาค (Equity and Justice)
 สุขภาวะทางจิตวิญญาณ (Spiritual Well-being) (UNDP, 2016; Galtung, 1969)
 การพัฒนาเครื่องมือเหล่านี้ควรใช้การประเมินแบบผสมผสาน (Mixed-methods) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อสะท้อน "คุณค่าภายใน" ของนโยบายได้อย่างครบถ้วน (Salamon, 2002)

3. การดำเนินการและการติดตาม

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรศาสนา องค์กรศาสนา โดยเฉพาะวัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการเป็น ผู้สร้างพื้นที่แห่งสันติสุข และเป็น สื่อกลางระหว่างรัฐกับประชาชน (Sivaraksa, 1992) การมีส่วนร่วมควรเน้นการเปิดพื้นที่สำหรับ การเสวนาและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในชุมชน และการสร้างกลไกติดตามตรวจสอบภาคประชาชน (Citizen Monitoring) (Putnam, 2000)

การสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Learning Organization) นโยบายสาธารณะเชิงพุทธควรดำเนินไปในรูปแบบ องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) (Senge, 1990) ที่เน้น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) การเปิดพื้นที่สำหรับการสะท้อนคิด (Reflective Practice) การส่งเสริม วิมิงสา (ไคร์ครวญ) และ อุเบกขา (ความเป็นกลาง) ในกระบวนการปรับปรุงนโยบาย การประเมินผลตามเกณฑ์ "สันติสุข" (Peace Indicator) การประเมิน "สันติสุข" ต้องพิจารณาเกณฑ์เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เช่น ระดับความขัดแย้งในสังคม (Conflict Intensity) ลดลงหรือไม่ ระดับความร่วมมือและความไว้วางใจ เพิ่มขึ้นหรือไม่ คุณภาพชีวิตและความสุขของประชาชน ดีขึ้นเพียงใด ความยั่งยืนของผลลัพธ์ ในระยะยาว ความสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Social Reconciliation) (Galtung, 1969; UNDP, 2016)

บทบาทและศักยภาพของพุทธธรรมต่อการจัดการปัญหาสังคม

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งสันติภาพ ได้นำเสนอหลักธรรมและวิธีคิดที่ลึกซึ้งและมีความยั่งยืนในการจัดการปัญหาสังคม หลักพุทธธรรมไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การดับทุกข์ในระดับบุคคล แต่ยังขยายความสำคัญไปยังการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม โดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญที่ส่งเสริมการมีความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างบุคคลและชุมชน อีกทั้งยังเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ด้วยสัพบุริส

ธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตด้วยความรับผิดชอบและปัญญา ขณะเดียวกัน สังคหวัตถุ 4 ยังเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพและทุนทางสังคม โดยเน้นความรัก ความสามัคคี ความเสียสละ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนหลักอิทธิบาท 4 ถูกนำมาใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ (พระไพศาล วิสาโล, 2556)

การนำพุทธธรรมมาบูรณาการกับนโยบายสาธารณะจึงไม่ใช่เพียงการแทรกแซงหลักธรรมลงไปนโยบายเพื่อตกแต่งหรือเพิ่มความชอบธรรม หากเป็นการปรับเปลี่ยนกรอบความคิดของผู้กำหนดนโยบาย (policy mindset) ให้ตระหนักถึงความสำคัญของภาวะทุกข์และสุขของประชาชนในทุกมิติ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจ เพื่อให้การพัฒนาสังคมตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนอย่างครอบคลุมและยั่งยืน การบูรณาการดังกล่าวจึงเป็นการสร้างระบบนโยบายที่มีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจลึกซึ้งในธรรมชาติของความทุกข์และความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาและการบริหารสังคมตามหลักพุทธศาสนา (Sivaraksa, 1992)

ด้วยเหตุนี้ นโยบายสาธารณะที่ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมจึงสามารถสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาและความยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมสังคมที่มีความเป็นธรรมและสันติสุขในระยะยาวได้อย่างแท้จริง

บทสรุป

พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งสันติภาพ ได้เสนอหลักธรรมและวิถีคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาสังคมอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน พุทธธรรมไม่เพียงเน้นการดับทุกข์ในระดับปัจเจก แต่ยังเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติบนพื้นฐานของเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (พรหมวิหาร 4) รวมถึงการส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย สัพพริสธรรม 7 การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกด้วย สังคหวัตถุ 4 และการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเป้าหมายด้วย อิทธิบาท 4 การบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่นโยบายสาธารณะจึงมิใช่เพียงการนำหลักศาสนามาตกแต่งนโยบาย หากเป็นกระบวนการที่ลึกซึ้งในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความคิดของนโยบาย (policy mindset) ให้คำนึงถึง "ภาวะทุกข์-ภาวะสุข" ของประชาชนในทุกมิติ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคม

เอกสารอ้างอิง

- พระไพศาล วิสาโล. (2556). *พุทธศาสนากับการสร้างสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมู่บ้านพลัม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *รายงานสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- Anderson, J. E. (2011). *Public Policymaking (7th ed.)*. Wadsworth Cengage Learning.
- Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. Intermediate Technology Publications.
- Dye, T. R. (2013). *Understanding public policy (14th ed.)*. Pearson.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191. <https://doi.org/10.1177/002234336900600301>
- Howlett, M., & Ramesh, M. (2003). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems (2nd ed.)*. Oxford University Press.
- Lederach, J. P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. United States Institute of Peace Press.
- Milio, N. (1986). *Promoting Health through Public Policy*. F. A. Davis Company.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice (Revised ed.)*. Harvard University Press.
- Salamon, L. M. (2002). *The tools of government: A guide to the new governance*. Oxford University Press.
- Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. Doubleday/Currency.
- Sivaraksa, S. (1992). *Buddhism and Development*. Thai Inter-Religious Commission for Development.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2016). *Human development report 2016: Human development for everyone*. UNDP.

United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

United Nations. (2023). *World social report 2023: Leaving no one behind in an aging world*. <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2023>

